

Oponentský posudek na disertační práci

- Název práce:** Česká a srbská frazeologie: srovnání, aspekty a struktura česko-srbského frazeologického slovníku
- Autor:** Mgr. Snežana Linda Popović
- Katedra:** Katedra jihoslovanských a balkanistických studií FF UK
- Školitel:** prof. PhDr. František Čermák, DrSc.
- Oponent:** Mgr. Pavel Krejčí, Ph.D.

Předložená práce Snežany Popovićové je pozoruhodným pokusem implementovat českou teorii idiomatiky a frazeologie, reprezentovanou autorčiným školitelem Františkem Čermákem, na srbský frazeologický materiál. V praktické podobě se tato snaha promítla do frazeografické ukázky, jak by mohla vypadat aplikace českých teoretických poznatků a přístupů v případě budoucího česko-srbského frazeologického slovníku – ukázka spočívá ve slovníkovém zpracování české somatické frazeologie a idiomatiky a jejích srbských ekvivalentů a tvoří více než stostránkovou přílohu (s. 143-264). V první části práce se doktorandka snaží vypořádat s teoretickou stránkou této lingvistické disciplíny, přičemž se musí vypořádat hned s několika úskalími: 1. s jedinečným postavením české (fakticky Čermákovy) frazeologické školy v kontextu česko-slovensko-jihoslovanském (přínejmenším); 2. s nesouměřitelnou kvalitou a kvantitou frazeologické a frazeografické produkce české na straně jedné a srbské na straně druhé; 3. s existencí jazykově analogické, paralelně existující chorvatské (záhřebské) frazeologické školy a jejích východisek a výstupů a s tím, jak se k poměru srbská frazeologie – chorvatská frazeologie postavit (nemluvě o frazeologii srbochorvatské, kteréžto hyperonymum obě národní frazeologie sdružovalo do roku 1990). To vše se projevuje v práci samotné – ad 1) opíráním se v popisu české frazeologické teorie prakticky výhradně o práce Františka Čermáka, ad 2) neexistencí konkurenceschopné srbské teorie idiomu a frazému, kterou by doktorandka mohla postavit do opozice k pojetí F. Čermáka a provést hlubší srovnání, což poté vede k jevu spojenému s bodem 3) – hojnému „vypůjčování si“ teoretických postulátů z chorvatské frazeologie (především Matešić a Menacová, ale mohlo jich být i více – viz např. frazeologické číslo časopisu *Filologija* XX-XXI/1992-93 nebo sborník *Slavenska frazeologija i pragmatika*, Zagreb 2007). To ale není v žádném případě kritika, je to jen konstatování logického a v zásadě jediného možného postupu autorky práce daného vahou „rozdaných karet“.

Z hlediska pochopení různých přístupů k vymezení předmětu zkoumání a k používané terminologii je důležitá kapitola **3.1 Terminologie a pojetí frazémů v srbské, české a chorvátské lingvistice**. Autorka v ní podává přehled variability termínů používaných ve frazeologii (na srbské straně konstatuje upřednostnění dvou možností – *frazem* a *frazeološka jedinica* – s. 16), ale též kapitola **3.2 Termín, (kvazi)frazém a frazém**, kde se soustředí na skutečnost, že mnoho víceslovných odborných termínů, při jejichž tvoření se uplatňovala metaforičnost (s. 21), má samo o sobě frazeologickou povahu. Hlubší pozornost věnovanou ze strany Snežany Popovićové souvztažnosti terminologie a frazeologie hodnotím velice kladně. Díky ní se elegantně dostává k vysvětlení termínu „kvazifrazém“, s nímž se v srbské frazeologii nesetkáváme, a do stejné třídy zařazuje též další specifickou skupinu ustálených slovních spojení – totiž verbonominální výrazy s abstraktním substantivem (s. 25). V rámci této kapitoly bych jen autorčin překlad Melčukových *non-free phrases* „nesvobodná spojení“ opravil na dle mého soudu vhodnější „nikoliv volná spojení“ (s. 22). V kapitole **3.3 Formální a sémantické charakteristiky idiomů a frazémů v českém a srbském jazyce** se autorka zabývá vymezením frazému na základě formálních a sémantických kritérií. Zde mám opět poznámku k překladu – srbské *opseg* bych raději přeložil jako „rozsah“, nikoliv „objem“ (např. s. 32, ale i jinde). V rámci porovnání různých přístupů k dělení frazémů, kdy doktorandka přihlíží i ke slovenské frazeologické teorii Jozefa Mlacka, nakonec spolu s Čermákem dochází ke třem hlavním skupinám: frazémy lexikální, kolokační a propoziční (s. 33).

V kapitole **4. Kombinatorika ve frazeologii** autorka popisuje frazémy z hlediska spojitelnosti jejich komponentů, které pocházejí vždy z roviny bezprostředně nižší, ovšem to, co z takových spojení činí frazém, je anomálnost daného spojení. Velice podrobně pak zkoumá oblast lexikálních frazémů (s. 37-56). Na s. 40 bych jen rád slyšel vysvětlení, proč jsou mezi lexikální idiomy v bulharštině zařazeny lexémy *predgradie* „předměstí“ a *graždanin* „občan“, navíc morfematically rozčleněné. V kapitole **4.2 Kolokace** autorka podává přehled českých a srbských kolokačních typů. Nezmiňuje se však, z čeho vychází ve svých komparativních tvrzeních o větších či menších kombinatorických schopnostech určitého slovního druhu v tom kterém sledovaném jazyce (např. s. 69 „Struktura existujících spojení...“). Další z mnoha ohledů problematickou skupinou vedle lexikálních frazémů jsou **frazémy propoziční** (kap. 4.3). Sem patří též otázka příslušnosti tzv. parémií. Než se autorka dostane k problematice tvorby frazeologických slovníků, zmíní se ještě o expresivitě a emocionalitě frazémů, funkci frazémů a o tautologických výrazech ve frazeologii (s. 81-96).

Přehled frazeologických slovníků (českých, srbských, chorvátských, srbochorvátských) je udělán svědomitě a informačně hodnotně, doplněn je navíc o slovníky

výkladové, což je pochopitelné, jelikož se rovněž jedná o zdroj idiomů a frazémů příslušného jazyka. Autorka ovšem mohla být důslednější v údajích o vydání – *Rečnik srpskoga jezika* vyšel poprvé 2007, ne až 2011 (s. 98), *SSJČ* vyšel ve druhém vydání souhrnně v osmi svazcích 1989 (s. 99), dvoudílný *Slovník jazyka českého* (Váša – Trávníček) má rovněž druhé vydání (1952). Velice kladně hodnotím přehled a charakteristiku elektronických slovníků a korpusů českého a srbského jazyka. V příloze obsažený česko-srbský slovník somatických frazémů pak velice názorně ukazuje, jak by měl vypadat překladový slovník, který se bude opírat o zásady frazeografického zpracování idiomů a frazémů vyzkoušené a osvědčené v řadě SČFI.

Odborná literatura, z níž autorka čerpá, je velice pestrá a s ohledem na zpracovávané téma dostatečná. Možná mohlo být přítomno přece jen o trošku více odborných prací srbských a chorvatských (ale třeba i bosenských – Ilijas Tanović kupříkladu a jeho *Frazeologija bosanskog jezika /2000/*). Co se týče jazyka – práce je po této stránce na velmi dobré úrovni, drobnější chyby a překlepy se v práci vyskytují v míře únosné. To, že autorka není Češka, se projevilo spíše v případech potřeby přeložit některé pojmy do češtiny – kromě výše zmíněných „nesvobodných“ spojení bych tu ještě pro ilustraci uvedl nepřesné označení období předcházející něčemu s prefixem *do-* (dovukovské období) běžným v srbštině namísto v češtině vhodnějšího *před-* (předvukovské období) nebo nepřesný překlad instituce *Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti* jako *Jugoslávská...*, správně česky ovšem *Jihoslovanská* (obojí s. 97).

Po důkladném přečtení předložené práce Snežany Popovićové s potěšením konstatuji, že splňuje požadavky standardně kladené na disertační práci, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji klasifikaci „prospěla“.

V Brně dne 27. 5. 2016

Mgr. Pavel Krejčí, Ph.D.